

ZELENO RAČUNOVODSTVO KAO INTEGRALNI DEO KONCEPTA DRUŠTVENE ODGOVORNOSTI/ GREEN ACCOUNTING AS AN INTEGRAL PART OF THE CONCEPT OF SOCIAL RESPONSIBILITY

Stručni članak

Olivera Mijailović¹

¹Univerzitet Singidunum, Danijelova 32, Beograd, Srbija, e-mail: olivera_kv@live.com

Sažetak

Zeleno računovodstvo je deo savremenog računovodstva, sa primarnim zadatkom pružanja adekvatnih podataka i informacija menadžmentu korporacije radi procene ekonomskih efekata implementacije pozitivnih zakonskih propisa, standarda, ugovora, protokola i drugih međunarodnih, evropskih, nacionalnih i drugih mera. Cilj uvođenja navedenih mera je unapređenje i zaštita životne sredine, smanjenje upotrebe ili alternativno korišćenje neobnovljivih i za životnu sredinu štetnih resursa. Priprema relevantnih informacija o troškovima i učincima aktivnosti poslovnog sistema na očuvanju i unapređenju životne sredine, zadatak je zelenog računovodstva. Obuhvatanje troškova životne sredine nije jednostavno jer ih je teško prepoznati, ne pojavljuju se kao ostali klasični troškovi, često su skriveni, neopipljivi, neki nastaju pre početka aktivnosti, dok neki nastaju u budućnosti. Ulaganja su neophodna radi poštovanja odgovarajućih propisa ili mera. Brza industrijalizacija i skupe industrijske aktivnosti predstavljaju posebne izazove za ekonomije u razvoju koje nastoje da pronađu načine za dugoročnim ekološkim održivim razvojem uz istovremeno podsticanje prosperiteta. Implementacija održivog razvojnog puta u zemljama Zapadnog Balkana dovela bi do značajnog socio-ekonomskog napretka. Potrebno je i podizanje svesti javnosti i privrednih subjekata o značaju zaštite životne sredine i kontinuirana edukacija o aktuelnosti svih pitanja održivog razvoja, budući da postoji direktna statistički snažna veza između održivog razvoja i ekonomskog rasta.

Ključne reči: zaštita životne sredine, ekološki problemi, zeleno računovodstvo, društvena odgovornost, dodata vrednost.

Summary

Green accounting is a part of modern accounting, with the primary task of providing adequate data and information to the management of the corporation to assess the economic effects of the implementation of positive legal regulations, standards, contracts, protocols and other international, European, national and other measures. The aim of introducing the mentioned measures is to improve and protect the environment, reduce the use or alternative use of non-renewable and environmentally harmful resources. Preparation of relevant information of the costs and effects of the business system activities for the preservation and improvement of the environment is the task of green accounting. Encompassing environmental costs is not simple because they are difficult to recognize, they don't appear like other classic costs, they are often hidden, intangible, some arise before the start of the activity, while some arise in the future. Investments are necessary to comply with relevant regulations or measures. Rapid industrialization and costly industrial activities present particular challenges to developing economies that seek to find ways to achieve long-term environmentally sustainable development while fostering prosperity. The implementation of a sustainable development path in the countries of the Western Balkans would lead to significant socio-economic progress. In addition, it is also necessary to raise the awareness of the public and business entities about the importance of environmental protection and continuous education about all issues of sustainable development, since there is a direct statistically strong connection between sustainable development and economic growth.

Keywords: environmental protection, ecological problems, green accounting, social responsibility, added value

UVOD

Najveći broj ekoloških problema posledica su industrijalizacije i nekontrolisanog uticaja proizvodnih aktivnosti na ekološke sisteme (Bebbington et al., 2017). Kompanije su pokretačka snaga ekspanzije nacionalne ekonomije i stoga imaju neprocenjivo važnu ulogu u ekološkoj šteti. Sve je veće interesovanje korporativnih stejkholdera o načinima na koje poslovne aktivnosti utiču na zajednicu i ekosistem, te od korporacija zahtevaju da izveštavaju ne samo o svojim finansijskim rezultatima, već i o efektima na društvo i životnu sredinu (Agiemang et al., 2022). Kod nekih kompanija uticaj na životnu sredinu potiče od njihovih svakodnevnih poslovnih aktivnosti i rezultiraju zagađenjem, toksičnim otpadom ili uništavanjem divljih životinja, druge kompanije idu dalje od onoga što se smatra legalnim što se naziva kršenje pravnih normi vezanih za životnu sredinu. Ova kršenja se dešavaju kada kompanije ne poštuju zakone i propise o zaštiti životne sredine. Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu i Rapid Response izveštavaju da je globalni ekološki zločin u 2016. procenjen na oko 91–258 milijardi USD i rastao je za 5–7% godišnje (Nellemann et al., 2016). Poslovne aktivnosti koje štete životnoj sredini su često optimalne iz perspektive kompanije u kratkom roku jer su koristi od angažovanja u društveno neodgovornom ponašanju često veće od gubitaka zbog povećane pravne odgovornosti, pojačanog regulatornog nadzora i narušavanja reputacije (Shapira & Zingales, 2017). Dakle, same namere nisu dovoljan mehanizam za sprečavanje poslovnih aktivnosti štetnih po životnu sredinu. Kompanije radije koriste ekološke, društvene i upravljačke izjave kao „politiku zelenog poslovanja“ bez uvođenja fundamentalnih promena kako bi postale društveno odgovorne (Financial Times, 2022).

Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP) definiše zelenu ekonomiju kao ekonomiju sa niskim sadržajem ugljenika, efikasnom upotrebom resursa i socijalno inkluzivnom ekonomijom sa fokusom na smanjenje emisije ugljenika i zagađenja, povećanje energetske efikasnosti i efikasnosti resursa i prevenciju gubitka ekosistema i biodiverziteta (UNEP, 2020). Prirodniresurs tretira se kao najvažniji ekonomski faktor rasta, što implicira potpunu promenu uloge ekonomskih aktivnosti, investicija, kapitala i infrastrukture u budućem razvoju globalne privrede. Na Konferenciji Ujedinjenih nacija o održivom razvoju (Rio + 20) 2012. godine, zelena ekonomija je prepoznata kao sredstvo za smanjenje siromaštva, za postizanje održivog ekonomskog, društvenog i ekološkog razvoja koje vodi ka poboljšanju kvaliteta života i socijalne jednakosti, smanjenju rizika od ekoloških problema i siromaštva (UNEP, 2022). Iako ne postoji opšteprihvaćena i jedinstvena definicija održivog razvoja, Izveštaj o zajedničkoj budućnosti UN „Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future“ iz 1987. godine, definiše održivi razvoj kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da ne dovodi u pitanje sposobnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe (Ilić et al., 2016).

Globalnoj ekonomiji razaranje ozonskog omotača, prekomerno korišćenje prirodnih resursa, globalno zagrevanje, zagađenje atmosfere i opasni otpad nanose ireverzibilne štete. Navedeni razlozi pobudili su interesovanje za zeleno ili ekološko računovodstvo. Svrha zelenog računovodstva kao elementa koncepta održivog razvoja je da kvantifikuje i širi podatke o tome kako različite poslovne aktivnosti utiču na održivi razvoj. Održivo ili zeleno računovodstvo, kao poslovna filozofija, brzo dobija na snazi u ovom milenijumu (Giang et al., 2021). U postojećoj literaturi, neretko se pojam zelene ekonomije poistovećuje sa zelenim rastom i ekonomijom sa niskim nivoom karbonskog otiska. Međunarodna organizacija rada (International Labour Organization – ILO), pojam zelene ekonomije tretira holistički, kroz ekonomsko vrednovanje

prirodnog kapitala i usluge ekosistema, kao i potrebu za zaštitom resursa životne sredine sa fokusom na njenu održivost, socijalnu pravdu i inkluziju, socijalnu odgovornost, dostojanstvene uslove rada, socijalno staranje, efikasnost resursa itd. (ILO, 2022). Zeleni rast OECD definiše kao novi pristup ekonomskom rastu sa naglaskom na društveno blagostanje i kontinuitet prirodnih dobara u obezbeđivanju ekoloških resursa i usluga (OECD, 2014). UNCTAD zelenu ekonomiju posmatra kao ekološki i društveno održive načine proizvodnje i potrošnje koji doprinose očuvanju prirodnih resursa i usluga ekosistema, te se na taj način podstiče socijalna uključenost i promovišu globalne ekološke vrednosti (UNCTAD, 2011).

1. POJAM I CILJEVI ZELENOG RAČUNOVODSTVA

Kompanije se ne mogu odvojiti od raznih uticaja na životnu sredinu, posebno u ekonomskom, ekološkom i političkom sektoru. Ova tri aspekta se ogledaju s obzirom na profit (profit), zemlju (planeta) i zajednicu (ljudi). Polazeći od ovih razloga, kompanije počinju da razmatraju ciljeve u postizanju održivog rasta kroz poslovne aktivnosti sprovedene na odgovoran način, što predstavlja 3P koncept ili Triple Bottom Line (TBL) (Elkington, 1997). Održivost je balans između ljudi-profita-planete, te kompanije moraju da budu odgovorne za pozitivne ili negativne uticaje na ekonomske, socijalne i ekološke aspekte (Lee, 2007). Oblast održivog razvoja je od interesa i za industrije (De Beer & Friend, 2006) bez negativnog uticaja na životnu sredinu i društvo u celini, odnosno za sve kompanije direktno zainteresovane za održivi razvoj, zasnovane na čvrstim održivim principima (Hamoud et al., 2018) i identifikovanju svih negativnih posledica, posebno onih koji dolaze iz oblasti računovodstva, što predstavlja globalni izazov (Nechita, 2019). Činjenica je da korporacije imaju ključan doprinos ekonomskom rastu, ali su se i njihove odgovornosti proširile (Albu et al., 2013) uz rastuće interesovanje za informacije o njihovom uticaju na životnu sredinu i društvo u celini (Andon et al., 2015). Društveno odgovorne kompanije imaju sledeće koristi od dodate vrednosti: povećanje reputacije i imidža brenda, lojalnost kupaca, smanjenje troškova, produktivnost, lojalnost zaposlenih (Padilla-Lozano & Collazzo, 2021). Ashari i Anggoro (2021) su u svom istraživanju potvrdili hipotezu da primena zelenog računovodstva utiče sa 42,3% na uspeh poslovanja korporacija. Ove nalaze potvrdilo je i istraživanje Al-Dhaimesh (2020) koji je utvrdio pozitivnu, statistički značajnu korelaciju između zelenog računovodstva i ekonomske dodate vrednosti – EVA na uzorku kompanija listiranih na Katarskoj berzi, uz zaključak da varijable energija, materijali i emisija imaju negativan uticaj na EVA.

Računovodstvo može i mora biti odgovor na potrebe za tačnim, relevantnim i pristupačnim informacijama za podršku održivom razvoju, bilo kroz pojedinačni nefinansijski izveštaj, bilo kroz poseban deo godišnjeg finansijskog izveštaja (Baboukardos, 2018). Motivacija kompanije u usvajanju zelenog računovodstva nije zasnovana na altruističkim elementima, već potrebom da se ostvari maksimalni profit i proširi delatnost. Upravo proširenje delatnosti predstavlja osnovu ekološkog razmatranja za uspostavljanje strategija i donošenje odluka (Lungu et al., 2007). Održavanje ekonomskih aktivnosti zavisi od društvenog ugovora i načina na koji kompanije dobrovoljno prenose informacije kako bi uverili zajednice u legitimnost svojih aktivnosti (Newsome & Deegan, 2002). Kompanije prijavljuju pozitivne podatke koji se odnose na jednake mogućnosti, pol, jednakost, nediskriminaciju ili učešće zajednice koje je teško izmeriti kao ciljeve, kako bi izgradili poverenje, poboljšali svoj imidž i izbegli gubitke (Hoinaru et al., 2021). Učesnici u privrednom životu počinju da shvataju da je najsigurniji način da se obezbedi finansijski uspeh u budućnosti da se preklapaju poslovni interesi sa društvenim i ekološkim interesima (Lungu et al., 2009).

Zeleno računovodstvo često poznato kao računovodstvo životne sredine, jeste pristup finansijskom izveštavanju i nacionalnom blagostanju koji uzima u obzir ekološke troškove i koristi. Zeleno računovodstvo je praksa uključivanja informacija o uticaju kompanije na životnu sredinu u finansijskim izveštajima. Stejkholderi, uključujući vlade država i banke su putem finansijskih izveštaja obavešteni o naporima kompanije da zaštiti životnu sredinu (Sebastian, 2022). Zeleno računovodstvo se bavi identifikacijom, kategorizacijom, merenjem, izračunavanjem, procenom, evidentiranjem i obelodanjivanjem informacija o uticaju aktivnosti korporacije na životnu sredinu. Informacije o okruženju korisne su za donošenje poslovnih odluka preko discipline ekološkog računovodstva (Sebastian, 2022). Haninun, Lindrianasari i Denziana (2018) definišu zeleno računovodstvo kao proces priznavanja, merenja vrednosti, beleženja, sumiranja, izveštavanja i otkrivanja informacija u vezi sa transakcijama, događajima i/ili finansijskim i društvenim okruženjem na integrisan način u računovodstvenom procesu u cilju pružanja relevantnih računovodstvenih informacija koje su korisne za procene prilikom ekonomskog i neekonomskog odlučivanja. Osnovni stubovi zelenih računovodstvenih informacija integrišu ekološke, društvene i finansijske računovodstvene informacije (Belesis et al., 2022; Faisal et al., 2022; Imasuen et al., 2022). Dakle, zeleno računovodstvo je vrsta računovodstvo koje inkorporira prednosti preduzetih aktivnosti zaštite životne sredine i socijalna pitanja u poslovnom odlučivanju ili u finansijskom rezultatu koje su objedinjene u jednom izveštaju. Deo računovodstvenog informativnog sistema koji obezbeđuje pripremu informacija o troškovima zaštite životne sredine razvio se, odnosno proizilazi iz računovodstva životne sredine, odnosno iz potrebe da se knjigovodstvenim putem obuhvate naponi menadžmenta u obezbeđenju podataka o ulaganjima u unapređenje i zaštitu životne sredine. Na razvoj računovodstva životne sredine, odnosno zelenog računovodstva uticalo je usvajanje dokumenta „EPA Action Agenda” u Rio de Žaneiru 1993. godine, kao akcionog programa konferencije Ujedinjenih nacija za zaštitu životne sredine i razvoj zemlje za 21. vek. Agencija za zaštitu životne sredine EPA (Environmental Protection Agency) objavila je 1995. godine celokupan dokument, koji je predstavljao polazište za dalja istraživanja i nezaobilaznu osnovu za koncepciju računovodstva životne sredine, što se može prikazati kroz makroekonomski i mikroekonomski pristup. Makroekonomski pristup predstavlja nacionalno računovodstvo životne sredine, dok se mikroekonomski pristup odnosi na računovodstvo životne sredine poslovnog sistema („An Introduction to Environmental Accounting - As A Business Management Tool: Key Concept And Terms“).

Glavni i osnovni zadatak zelenog računovodstva je da obezbedi metodološki okvir koji će omogućiti da se u poslovnom sistemu evidentiraju svi relevantni troškovi i efekti investiranja u zaštitu životne sredine. Zeleno računovodstvo je podoblast savremenog računovodstva, sa primarnim zadatkom pružanja adekvatnih podataka i informacija menadžmentu korporacije u cilju procene ekonomskih efekata implementacije pozitivnih zakonskih propisa, standarda, ugovora, protokola i drugih međunarodnih, evropskih, nacionalnih i drugih mera. Cilj uvođenja navedenih mera je unapređenje i zaštita životne sredine, smanjenje upotrebe ili alternativno korišćenje obnovljivih i za životnu sredinu štetnih resursa. Računovodstvo životne sredine ima za cilj da pruži vrednosno iskazane informacije i učini ih dostupnima u okviru menadžment informacionog sistema. Obuhvatanje troškova životne sredine nije jednostavno jer ih je teško prepoznati, neretko se pojavljuju kao ostali klasični troškovi, često su skriveni, povezani sa verovatnoćom nastanka određenog događaja ili su neopipljivi, s tim da neki nastaju i pre početka samih aktivnosti, dok će neki eventualno nastati u budućnosti. Obuhvatanje ovih troškova je povezano sa ulaganjima neophodnim da bi se poštovali odgovarajući propisi ili mere, odnosno nastaju kao posledica nepoštovanja tih istih propisa ili mera.

Prilikom određivanja troškova životne sredine merljivih u novčanim jedinicama, najčešće se primenjuje Cost–Benefit analiza vrednovanja prihvatljivosti aktivnosti, usmerenih u pravcu očuvanja i zaštite životne sredine. U procesu donošenja odluke o investiranju u zaštitu životne sredine mora se izvršiti vrednovanje svake opcije po metodu troškovi–korist. Kako bi se izvršila procena isplativosti navedenih ulaganja po različitim varijantama, neophodno je da su merljivi i troškovi i koristi. U suprotnom, valorizacija se sprovodi posebnom komparativnom analizom putem različitih skala vrednosti u prostoru i vremenu. (Gajić et al., 2010). Identifikacija troškova zaštite životne sredine omogućava njihovu knjigovodstvenu obradu i knjigovodstveno izveštavanje.

2. ZELENO RAČUNOVODSTVO U ZEMLJAMA U RAZVOJU

Brza industrijalizacija i skupe industrijske aktivnosti predstavljaju posebne izazove za ekonomije u razvoju koje nastoje da pronađu načine za dugoročnim ekološkim održivim razvojem uz istovremeno podsticanje prosperiteta. Regulatorne mere i promene evoluirale su u ovim ekonomijama kako bi se smanjile negativne ekološke implikacije poslovnih operacija i olakšala implementacija ekološki prihvatljivih koncepata u cilju ostvarivanja održive budućnosti. Pitanja održivosti su sve više uključena u zakone i propise zemalja sa ekonomijama u razvoju (Tran et al., 2021). Kao rezultat toga, uspostavljeni su sistemi ograničenja zagađenja, pravila o odlaganju otpada i mere za očuvanje životne sredine za buduće generacije. Zakoni i uredbe garantuju da su ekološki zahtevi ispunjeni i kreirani kako bi kompanije počele da primenjuju zelene tehnike kao što je zeleno računovodstvo. Zemlje u razvoju počele su da sprovode reforme da bi podstakle ekološki prihvatljiv rast u cilju rešavanja urgentnih ekoloških problema. Kao deo ovih promena, često se ponovo procenjuju fiskalni propisi, upravljanje resursnim metodama i prioritetne investicije. U skladu sa ciljevima ovih reformskih pokušaja, zeleno računovodstvo se pojavilo kao sredstvo za izračunavanje ekoloških troškova i koristi finansijskih operacija (Ali et al., 2021). Nekoliko tržišta u razvoju postavilo je održivost kao prioritet u kreiranju politike. Da bi se borile protiv pogoršanja stanja životne sredine i ostvarile ciljeve održivog razvoja koje su postavile Ujedinjene nacije, države su razvile politike održivosti, inicijative i merila na nacionalnom nivou (Singh et al., 2021). Zeleno računovodstvo je postalo održiva tehnika za praćenje ovih ishoda i merenje održivosti poslovnih praksi u životnoj sredini. Kapitalisti, javnost i građanske grupe su među onima koji pritiskaju da se više informacija objavi i da odgovorne strane budu pozvane na odgovornost za svoje postupke u vezi sa ekosistemom. Stejkholderi žele da kompanije otkriju kako njihove poslovne aktivnosti utiču na životnu sredinu i na koji način sprovode aktivnosti koje se odnose na smanjenje negativnih efekata (Bebbington et al., 2017). U skladu sa zahtevima zainteresovanih strana, poboljšavajući svoju ekološku dobru volju, zeleno računovodstvo omogućava kompanijama da mere, planiraju i izveštavaju o svojoj posvećenosti održivosti. Najveći broj negativnih ekoloških efekata je smanjen zbog implementacije državnih propisa u industrijalizovanim zemljama, ali računovodstvene akcije su od suštinskog značaja za postizanje ekološki prihvatljivog rasta. Realnost da su korporacije najčešće primarni uzrok ekoloških problema je glavni faktor zašto one snose odgovornost (Shakkour et al., 2018). Pored toga, postaje jasno da većina ovih sektora ima finansijska sredstva, industrijsko znanje i društveni uticaj da daju konačne odgovore; ipak, njihova reakcija izgleda prilično inertna. Pošto zagovornici i zainteresovani subjekti u ekonomijama u razvoju, traže dodatne detalje o aktivnostima zelenog računovodstva, primetan je porast inicijativa za izveštavanje o održivosti u takvim zemljama. Finansijeri i druge zainteresovane strane traže veći broj ekoloških podataka od kompanija.

Lideri Evropske unije su u oktobru 2021. godine usvojili Akcioni plan za Zelenu agendu za Zapadni Balkan (Action Plan for the Green Agenda) koji predlaže finansiranje reformi u oblasti klimatskih promena, regulaciju zagađenja, očuvanje prirodnih resursa i biodiverziteta, usklađivanje sa sistemom Evropske unije za trgovinu emisijama (EU Emissions Trading System), i drugim segmentima održiviog razvoja u iznosu od 30 milijardi evra. Iako su u fokusu navedenog Akcionog plana za Zapadni Balkan: dekarbonizacija, cirkularna ekonomija, kontrola i redukcija zagađenja, održiva poljoprivreda i zaštitu prirode i biodiverziteta radi efikasnijeg usklađivanja sa ekološkim standardima Evropske unije činjenica je da su proizvodnja i potrošnja na Zapadnom Balkanu i dalje neodržive i nezadovoljavajuće, bez napretka tokom poslednjih godina. Uz to, u poređenju sa prosekom Evropske unije energetska intenzitet Zapadnog Balkana je visok, a vlade ovih zemlja imaju poteškoće prilikom sakupljanja podataka u svrhu praćenja napretka, neefikasne preraspodele prihoda i neadekvatne politike borbe protiv siromaštva. Drugim rečima, zemlje Zapadnog Balkana suočene su sa brojnim preprekama u napredovanju ka sveobuhvatnijoj implementaciji ciljeva održivog razvoja. Usvojeni strateški dokumenti u regionu su samo deklarativno posvećeni ciljevima održivog razvoja, još uvek nisu podržani odgovarajućim sistemskim naporima i merama politike (Silajdžić et al., 2021).

Zemlje kandidati za članstvo u Evropsku uniju, prema Izveštaju o održivom razvoju Evrope za 2021. (Europe Sustainable Development Report), ostvarile su nezavidan rezultat (indeksni rezultat od 55% u 2020) u realizaciji održivog razvoja, posebno u delu koji se odnosi na društveno-ekonomske i pravno-institucionalne ciljeve. Procena je da će uz aktuelne stope rasta, zemlje Zapadnog Balkana dostići učinak Zapadne i Severne Evrope za 52 godine (Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy, 2021). Izveštaj o održivom razvoju Evrope za 2022. pokazuje indeksni rezultat zemalja Zapadnog Balkana od 58% i očekivanja da do 2030. neće dostići oko 66% definisanih ciljeva (Sustainable Development Solutions Network, 2022). Implementacija održivog razvojnog puta u zemljama Zapadnog Balkana dovela bi do značajnog socio-ekonomskog napretka.

Ekonomski i urbani razvoj u zemljama Zapadnog Balkana kreira dodatne negativne implikacije na životnu sredinu ugrožavajući efikasnost upotrebe prirodnih resursa, degradaciju biodiverziteta i stvara veliku količinu opštinskog i industrijskog otpada. Navedeni ekološki izazovi i aktuelne klimatske promene, naglašavaju potrebu za aktivnom regionalnom saradnjom aktera i implementacijom odgovarajućih politika. Da bi region brze napredovao, neophodna je optimalna strategija pridobijanja stranih direktnih investicija, strategija industrijske politike i strategija razvoja, sprovođenje reforme sektora poljoprivrede, energetike, javne administracije, radne snage, institucija, povećanja sredstava namenjenih istraživanju i razvoju kao i obrazovanju.

3. ZAKLJUČAK

Uzimajući u obzir relevantnost informacija dobijenih od strane računovodstva životne sredine za poslovni sektor, kao i interes poslovnog okruženja za održivi razvoj celog društva, istraživanje zelenog računovodstva predstavlja priliku i važnu tačku u poslovnom delovanju organizacija. Poslovno okruženje, ali i računovodstveni profesionalci moraju da razumevanju potrebu za integrisanjem zelenog računovodstva u okviru svojih tekućih aktivnosti i da ih računovodstveno evidentira. Zeleno računovodstvo i izveštavanje o održivosti se trenutno vode regulatornim okvirima, društvenim učinkom i korišćenjem računovodstvenih standarda izveštavanja. Međutim, da bi se povećao kvalitet izveštavanja, neophodno je da kompanije

integrišu principe zelenog računovodstva i da izveštavaju o održivosti tako da ovo postane praksa koja se prirodno razvija unutar poslovnih procesa kompanije, a ne samo kao koncept koji sprovode regulatorni organi. Opterećenja zemalja Zapadnog Balkana odnose se na ograničenu konkurentnost i nisku stopu inovacija, strukturnu neravnotežu, deindustrijalizaciju, nisku stopu rasta zaposlenosti, finansiranje iz eksternih kreditnih izvora, siromaštvo i nizak životni standard, recesiju, rastuću inflaciju i druge društveno-ekonomske probleme. Ciljevi održivog razvoja u zemljama Zapadnog Balkana su teorijski dobro definisani, ali praksa pokazuje da je neophodna dugoročna implementacija kako bi se oni i realizovali, te se za otklanjanje navedenih problema predlaže uvođenje razvojnog modela koji bi obuhvatio ekonomske, socijalne i ekološke ciljeve. Osim toga, potrebno je i podizanje svesti javnosti i privrednih subjekata o značaju zaštite životne sredine, kao i kontinuirana edukacija o aktuelnosti svih pitanja održivog razvoja.

LITERATURA

- [1] Agyemang, A. O., Yusheng, K., Twum, A. K., Ayamba, E. C., Kongkuah, M., & Musah, M. (2021). Trend and relationship between environmental accounting disclosure and environmental performance for mining companies listed in China. *Environment Development and Sustainability*, 23 (8), 12192–12216. <https://doi.org/10.1007/s10668-020-01164-4>
- [2] Al-Dhaimesh, O. H. (2020). Green accounting practices and economic value added: An applied study on companies listed on the Qatar stock exchange. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 10 (6), 164–168. Retrieved from <https://www.econjournals.com/index.php/ijeeep/article/view/10199>
- [3] Albu, N., Albu, C. N., Dumitru, M., & Florentin, V. (2013). Plurality or Convergence in Sustainability Reporting Standards? *Amfiteatru Economic*, 15 (7), 513–527. Retrieved from https://www.amfiteatruconomic.ro/temp/Articol_1237.pdf
- [4] Ali, E. B., Anufriev, V. P., & Amfo, B. (2021). Green economy implementation in Ghana as a road map for a sustainable development drive: A review. *Scientific African*, 12, e00756. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2021.e00756>
- [5] Andon, P., Baxter, J., & Chua, W. F. (2015). Accounting for Stakeholders and Making Accounting. *Journal of Management Studies*, 52 (7), 986–1002. <https://doi.org/10.1111/joms.12142>
- [6] Ashari, M., Anggoro, Y. (2021). Mewujudkan keberhasilan usaha dengan penerapan Akuntansi Hijau. *Jurnal Riset dan Aplikasi Akuntansi dan Manajemen*, 5 (1), 45–56.
- [7] Baboukardos, D. (2018). The valuation relevance of environmental performance revisited: the moderating role of environmental provisions. *The British accounting review: the journal of the British Accounting Association*. 50 (1), 32–47. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2017.09.002>
- [8] Bebbington, J., Russell, S., & Thomson, I. (2017). Accounting and sustainable development: Reflections and propositions. *Critical Perspectives on Accounting*, 48, 21–34. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2017.06.002>
- [9] Belesis, N. D., Kampouris, C. G., Karagiorgos, A. T. (2022). The effect of COVID-19 on the value relevance of European firms' financial statements. *International Journal of Applied Economics Finance and Accounting*, 14 (1), 91–99. <https://doi.org/10.33094/ijaefa.v14i1.661>
- [10] De Beer, P., & Friend, F. (2006). Environmental accounting: A management tool for enhancing corporate environmental and economic performance. *Ecological Economics*, 58 (3), 548–560. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.07.026>

- [11] Dokument: „An Introduction to Environmental Accounting - As A Business Management Tool: Key Concept And Terms“ EPA 742-R-95-001- united States Environmental Protection Agency, Office of Pollution Prevention and Toxics (MC 7409)Washington, D. D. 20460, June 1995.
- [12] Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford, UK: Capstone.
- [13] European Environment Agency. (2010). Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns, EEA Report No 1/2010. Luxembourg: EEA.
- [14] Faisal, F. F., Muhammad, K., Ghani, E. K. (2022). The effect of innovation in business model, services and technology on firm sustainability: An examination using triple bottom line theory. *The Economics and Finance Letters*, 9 (2), 170–179.
- [15] Financial Times. (2022). Asset managers told to clean up greenwashing and net zero claims. June 20, 2022 <https://www.ft.com/content/f1367ab4-ac6f-486d-8bd2-e7659448055d>.
- [16] Gajić, Lj., Medvedev I., Livija, R. (2010). Obračun troškova i ekologija – novi pristupi unapređenju poslovanja. *Škola biznisa*, 4 (1), 76–85.
- [17] Giang, N. P., Hien, T. N. B., Huyen, V. T. T., Ngan, L. T. H., & Ha, D. N. (2021). Perspectives on green accounting and its relationship with sustainable development in the business. *Multicultural Education*, 7 (12), 629. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5810650>
- [18] Hamoud, I. A., Rahman, A., & Hezabr, A. (2018). Determinants of corporate environmental disclosure quality of oil and gas industry in developing countries. *International Journal of Ethics and Systems*, 34 (4), 527–563. <https://doi.org/10.1108/IJOES-03-2018-0042>
- [19] Haninun, H., Lindrianasari, L., & Denziana, A. (2018). The effect of environmental performance and disclosure on financial performance. *International Journal of Trade and Global Markets*, 11 (1-2), 138–148. <https://doi.org/10.1504/IJTGM.2018.092471>
- [20] Hoinaru, R., Robe, A. D., Stanciu A. M., Dămășaru, C., & Niță, C. (2021). Human resources accounting and accountability: medical aspects, regulation and economics of burn out in non-financial reporting. Proceedings of the *International Conference on Business Excellence*, 15 (1), 695–704. <https://doi.org/10.2478/picbe-2021-0065>
- [21] Ilić, B., Mihajlović, D., Karabašević, D. (2016). Društvena komponenta održivog razvoja i kvalitet života u Srbiji. *Srpska nauka danas*, 1 (3), 413–423. <http://zandrejevic.rs/wp-content/uploads/2017/01/5.pdf?script=cir>
- [22] Imasuen, O. F., Okoro, E. G., Yahaya, G. H. (2022). Chief executive officer attributes and the value of the firm: Does firm size play a moderating role? *International Journal of Management and Sustainability*, 11 (1), 46–57. <https://doi.org/10.18488/11.v11i1.2976>
- [23] International Labour Organization (2022). Frequently Asked Questions on green jobs. Retrieved from https://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/WCMS_214247_EN/lang-en/index.htm
- [24] Lungu, C. I., Caraiani, C, Dascălu, C., Guse, R. G., & Shlian, D. N. (2009). Corporate Social and Environmental Reporting: Another Dimension for Accounting Information. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1447247>
- [25] Nechita, E. (2019). Analysis of the Relationship between Accounting and Sustainable Development. The Role of Accounting and Accounting Profession on Sustainable Development. *Audit Financiar*, 17 (155), 520–536. <https://doi.org/10.20869/AUDITF/2019/155/021>
- [26] Nellemann, C., Henriksen, R., Kreilhuber, A., Stewart, D., Kotsovou, M., Raxter, P., Mrema, E., & Barrat, S. (2016). The rise of environ mental crime – a growing threat to

- natural resources peace, development and security. A UNEPINTERPOL Rapid Response Assessment. United Nations Environment Programme and RHIPTO Rapid Response–Norwegian Center for Global Analyses.
- [27] Newsone, M., & Deegan, C. (2002). Global Expectations and Their Association with Corporate Social Disclosure Practices in Australia, Singapore and South Korea. *The International Journal of Accounting*, 37 (2), 182–213. [http://dx.doi.org/10.1016/S0020-7063\(02\)00151-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0020-7063(02)00151-6)
- [28] Organization for Economic Co-operation and Development (2014). *Towards Green Growth in Southeast Asia*. Paris: OECD.
- [29] Padilla-Lozano, C. P., & Collazzo, P. (2021). Corporate Social Responsibility, Green Innovation, Competitiveness – Causality in Manufacturing. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 32 (7), 21–39. <https://doi:10.1108/CR-12-2020-0160>
- [30] Sebastian, M. (2022). A study on green accounting: Concept and its importance. *Internal Journal of Creative Research Thoughts*, 10 (8), 677–681. Retrieved from <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2208214.pdf>
- [31] Shakkour, A., Alaodat, H., Alqisi, E., & Alghazawi, A. (2018). The role of environmental accounting in sustainable development empirical study. *Journal of Applied Finance & Banking*, 8 (1), 71–87. Retrieved from http://www.scienpress.com/Upload/JAFB/Vol%208_1_5.pdf
- [32] Shapira, R., & Zingales, L. (2017). Is pollution value-maximizing? The DuPont case. *NBER Working Paper No. w23866*. Available at SSRN 3046380.
- [33] Silajdžić, S., Selimović, J., Mehić, E. (2021). Sustainable Growth in the Western Balkans? *Horizons*, 19. Belgrade: Center for International Relations and Sustainable Development. Retrieved from <https://www.cirsd.org/en/horizons/horizons-summer-2021-issue-no-19/sustainable-growth-in-the-western-balkans>
- [34] Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy. (2021). *Europe Sustainable Development Report 2021: Transforming the European Union to achieve the Sustainable Development Goals*. Paris: SDSN and IEEP.
- [35] Sustainable Development Solutions Network (2022). *Europe Sustainable Development Report 2022: Rankings the overall performance of European countries*. Retrieved from <https://eu-dashboards.sdgindex.org/rankings>
- [36] Tran, M., Beddewela, E., & Ntim, C. G. (2021). Governance and sustainability in Southeast Asia. *Accounting Research Journal*, 34 (6), 516–545. <https://doi.org/10.1108/ARJ-05-2019-0095>
- [37] United Nations Conference on Trade and Development (2011). *Building a development-led green economy*. New York: UNCTAD.
- [38] United Nations Environment Programme (2022). *Green Economy*. Retrieved from <https://www.unep.org/pt-br/node/23750>